

RECENZJE

Samuel Sprunger (ed.): *Orchideentafeln aus Curtis's Botanical Magazine*. Verlag Eugen Ulmer, Stuttgart 1986, str. 525, 1176 barwnych tablic, cena DM 360.—. ISBN 3-8001-6183-4.

W pięknie wydanym dziele zawarto reprodukcje ręcznie wykonanych, barwnych tablic, ilustrujących 1176 gatunków storczyków, opublikowanych w latach 1787—1948 w „Curtis's Botanical Magazine”, najstarszym czasopiśmie botanicznym świata.

„Curtis's Botanical Magazine” założony został w 1787 roku w Londynie przez Williama Curtisa, z wykształcenia aptekarza, z zamiłowania botanika i ogrodnika, zajmującego się między innymi florą Londynu i okolic, oraz uprawą rzadkich roślin ozdobnych. Pismo to poświęcone było głównie intresującym roślinom obcego pochodzenia, uprawianym w ogrodach i szklarniach. Od 1841 roku, w którym ówczesny jego wydawca i redaktor profesor William Jackson Hooker, został dyrektorem Kew Garden, „Botanical Magazine” wydawany jest w Kew, od 1983 roku pod zmienioną nazwą „Kew Magazine”.

Wszystkie ilustracje zamieszczone w kolejnych 184 tomach „Magazine” wykonywane były na podstawie żywych okazów roślin, w większości pochodzących ze stanu dzikiego, lub ze słynnych kolekcji Kew Garden. Autorami ich byli utalentowani rysownicy, a zarazem często wybitni botanicy, jak sam profesor William Hooker, czy najslawniejszy 19-wieczny ilustrator wydawnictw botanicznych Walter Hood Fitch, toteż zarówno ich artystyczna jakość jak i botaniczna dokładność były zawsze najwyższej klasy. Każda barwna tablica gatunku uzupełniona była opisem botanicznym, oraz ogólnymi danymi dotyczącymi gatunku i metod jego uprawy. Ilustracje te dla całych pokoleń uczonych, ogrodników i miłośni-

ków storczyków były bezcennym wręcz materiałem naukowym i źródłem informacji, dlatego też stare tomy „Magazine” stały się w ostatnich latach „białymi krukami”. Stąd powstał pomysł wydania zbioru wszystkich tablic storczyków opublikowanych na przestrzeni prawie dwóch wieków w tym czasopiśmie.

We wstępie autorstwa Philippa Cribba, szeroko omówiona została historia „Curtis's Botanical Magazine”, z wymienieniem kolejnych redaktorów i wydawców, a także sławnych ilustratorów — rysowników i botaników, którzy w okresie istnienia czasopisma byli autorami zamieszczonych w nim ilustracji storczyków. Obszerny spis literatury obejmuje najważniejsze pozycje dotyczące zilustrowanych gatunków, zestawione w ujęciu geograficznym.

W książce znalazły się ilustracje około jednej dwudziestej wszystkich dziko żyjących storczyków świata (obecnie około 20—25 tys. gatunków), wśród nich wielu gatunków uprawianych. Źródłem reprodukcji były 164 tomy „Curtis's Botanical Magazine” będące w posiadaniu Instytutu Botaniki w Bazylei. Wspaniałe ilustracje dobitnie świadczą o nieprzemijalnej wartości rysunków, wykonywanych przez autorów o wielkim talencie rysowniczym i głębokiej wiedzy botanicznej. Mimo zmiany nazwy lub aktualnej rangi systematycznej wielu gatunków, ilustracje te są wciąż aktualne i mogą służyć jako bezcenna pomoc naukowa dla współczesnych botaników. Dużym ułatwieniem w korzystaniu z książki jest alfabetyczne (wg rodzajów) ułożenie tablic, podpisanych współczesnymi nazwami gatunkowymi, oraz katalog zilustrowanych gatunków, podający ich rozmieszczenie geograficzne oraz wszystkie synonimy wraz z danymi bibliograficznymi.

Jak podaje wydawca, równoległe z wydaniem niemieckim wydrukowano też wersję angielsko-

-języczną, co niewątpliwie przyczyni się do szerszego spopularyzowania tej cennej pozycji wśród wszystkich specjalistów zajmujących się tą piękną i interesującą grupą roślin, jaką są storczyki.

Maria Lankosz-Mróz

Reinhilde Frank: *Zwiebel- und Knollengewächse*. 461 str., 121 barwnych fotografii i 35 rysunków. Stuttgart: Ulmer 1986. ISBN 3-8001-6159-1. Cena 128.— DM.

Nową pozycją wydawnictwa Eugen Ulmer w serii poświęconej uprawie i pielęgnacji roślin jest książka Reinhilde Frank o roślinach cebulowych i korzeniowych (kłączowych, bulwowych itp.). Rośliny tego typu są powszechnie uprawiane jako rośliny ozdobne w małych ogródkach przydomowych, na dużych przestrzeniach ozdobnych założeniach zieleni, a także w uprawach szklarniowych i pokojowych (domowych). Wiele z nich jest od dawna w uprawie i w wyniku zabiegów hodowlanych znane są w licznych odmianach i formach uprawnych.

W swojej książce autorka krótko objaśnia cechy morfologiczne omawianej grupy roślin, określa ogólne wymagania uprawowe, wymienia choroby i szkodniki im zagrażające, podaje historię i symbolikę najważniejszych taksonów. Osobne rozdziały poświęcone są sprawie doboru tych roślin w poszczególnych porach roku oraz ich zastosowaniu w różnych kompozycjach i kombinacjach ozdobnych. Najobszerniejszą częścią omawianej książki są opisy wybranych 132 rodzajów w układzie alfabetycznym od A (*Acidantha*) do Z (*Zephyranthes*). Zawierają one informacje o przynależności do rodziny, osiąganym wzroście, okresie kwitnienia, walorach ozdobnych, pochodzeniu i warunkach siedliskowych w naturze, historii uprawy, zróżnicowaniu systematycznym i taksonach uprawianych oraz bardziej szczegółowe wskazówki dotyczące zabiegów pielęgnacyjnych i uprawowych. Pięknie wykonane kolorowe fotografie są uzupełnieniem tekstów. Wybór literatury (książki i czasopisma) pozwala na uzupełnienie i rozszerzenie wiadomości o tych roślinach.

Książka przeznaczona jest przede wszystkim dla miłośników i amatorów pięknych kwiatów. Układ treści jest przejrzysty i łatwy do wykorzystania przez czytelnika nie posiadającego specjalistycz-

nego wykształcenia. Informacje i wskazówki dotyczące uprawy i doboru roślin mogą być wielce przydatne zarówno zaawansowanym fachowcom jak i początkującym amatorom.

Kazimierz Szczepanek

Haploids of Higher Plants in Vitro. Editors: Hu Han and Yang Hongyuan, 1986. Str. XI+211; 60 ryc., 52 tab. Cena DM 248. Beijing: China Academic Publishers; Berlin—Heidelberg—New York—Tokyo: Springer—Verlag. ISBN 3-540-16003-5

Celem referowanej publikacji jest zaprezentowanie aktualnego stanu osiągnięć badań teoretycznych i stosowanych prowadzonych w Chinach nad haploidami roślin wyższych.

Badania nad indukowaniem haploidów *in vitro* tkwią swymi korzeniami w embriologii eksperymentalnej. Zostały one zainicjowane w słynnej szkole Prof. P. Maheshvariego w Delhi. Obecnie ich charakter jest interdyscyplinarny. Wchodzą w zakres problematyki cytologii, genetyki, embriologii eksperymentalnej, uprawy roślin, biotechnologii.

W ciągu ostatniego 20-lecia opracowane zostały nowe techniki indukowania haploidów. Szczególnie efektywną jest — w dalszym ciągu — technika hodowli *in vitro* pylników, a zwłaszcza izolowanego pyłku. W odniesieniu do niektórych roślin dobre rezultaty uzyskane zostały przy zastosowaniu metody eliminacji chromosomów jednej z form rodzicielskich mieszańców (metoda „Bulbosum”) oraz metoda hodowli *in vitro* nie zapylnych załączni (załączków). Wiąże się obecnie nadzieje z wprowadzeniem do badań nad indukowaniem haploidów *in vitro* jako metody przyszłościowej izolowanych woreczków załączkowych.

To coraz bardziej wzrastające zainteresowanie problematyką badań nad haploidami uzasadnia fakt, że są one bardzo dobrym materiałem nie tylko dla badań teoretycznych, ale już obecnie znalazły zastosowanie w uzyskiwaniu nowych odmian roślin uprawnych. Poprzez selekcję haploidalnych biotypów o korzystnych dla uprawy właściwościach a następnie eksperymentalne podwojenie liczby ich chromosomów można, otrzymać usabilizowane diploidalne potomstwo homozygotyczne bez uciekania się do czaso- i pra-

cochlonych, dotychczas stosowanych, metod klasycznych.

Udział nauki chińskiej w badaniach nad haploidami jest poważny, liczący się w skali światowej. Udoskonalone zostały techniki ich uzyskiwania *in vitro* w wysokiej frekwencji. Via haploidy wyhodowano nowe odmiany roślin uprawnych, w tym pszenicy i ryżu. Podjęte zostały dalsze badania nad cytologią androgenezu i genetyczną zmiennością androgenicznego potomstwa.

Omawiana książka jest dziełem 16 badaczy chińskich, autorów albo współautorów 12 jej rozdziałów. Redaktorami tej cennej publikacji są: Hu Han, profesor Instytutu Genetyki Akademii Chińskiej, oraz Yang Hongyuan profesor Uniwersytetu w Wuhan.

Poszczególne rozdziały książki są oparte głównie na wynikach badań prowadzonych przez badaczy chińskich. Ujednolicony jest ich charakter redakcyjny: autorzy prezentują w nich stosowane metody badań, dotychczasowe wyniki, wnioski i zestawienie literatury obejmujące — zgodnie z założeniami publikacji — głównie publikacje badaczy chińskich.

Dwanaście rozdziałów książki zostało rozdzielonych na dwie części, odrębne tematycznie. O ich treści informują czytelnika podane poniżej tytuły artykułów.

Part A: Anther (Pollen) Culture: Anther and Pollen Culture of Rice. — Induction of Pollen Plants in *Triticum aestivum*. — Induction of Androgenesis in Woody Plants. — Variability and Gamete Expression in Pollen-derived Plants in Wheat. — Cytogenetic Stability and Variability of Calli and Cell Clones Originated from Maize Pollen and Their Regenerated Plants. — Ultrastructural Aspects of Pollen Embryogenesis in *Hordeum*, *Triticum* and *Paeonia*. — The Inheritance of Rice Pollen Plant and Its Application in Crop Improvement. — Jinhua No. 1, a Winter Wheat Variety Derived from Pollen Sporophyte. — Breeding Haploid Corn by Anther Culture.

Part B: Unpollinated Ovary (Ovule) Culture: — In Vitro Culture of Unpollinated Ovaries in *Oryza sativa* L. — In Vitro Culture of Unfertilized Ovules in *Helianthus annuus* L. — Isolation of Embryo Sacs by Enzymatic Maceration and its Potential in Haploid Study.

Książka jest w/dawnictwem przeznaczonym dla pracowników nauki i zaawansowanych studentów.

Compartments in Algal Cells and Their Interaction. Edited by W. Wiesser, D. G. Robinson, R. C. Starr, 1984. Str. XI+241, 151 ryc. 18 tab. Cena DM 98. Springer—Verlag: Berlin—Heidelberg—New York—Tokyo. ISBN 3-540-13318-6.

Sprawne funkcjonowanie komórki eukariotycznej związane jest z wewnątrzkomórkowym, wysoce zorganizowanym współdziałaniem jej kompartmentów — przedziałów wyodrębnionych strukturalnie i czynnościowo przez błony biologiczne. Umożliwiają one równoczesny przebieg różnych reakcji enzymatycznych. Szczególnie dogodnym obiektem do badań nad kompartmentacją są glony. Z inspiracji Prof. Dr A. Pirsona z Instytutu Fizjologii Roślin Uniwersytetu w Getyndze, pod auspicjami Akademii Nauk odbyło się we wrześniu 1983 r. w Getyndze Sympozjum — „Compartments in Algal Cells and their Interaction”.

W recenzowanej książce opublikowane zostały 24 referaty wygłoszone na Sympozjum. Ich autorami albo współautorami jest 62 specjalistów w zakresie badań nad kompartmentacją komórek glonów. Tematyka referatów jest rozległa i różnorodna. Dotyczy cytologicznych, fizjologicznych, genetycznych i biochemicznych aspektów badań nad kompartmentacją komórek glonów.

W referatach została szczególnie wyeksponowana problematyka struktury i zakresu działania genomów podstawowych przedziałów komórki, regulacji ekspresji genów, współzależności funkcjonalnej między jądrem, cytoplazmą, chloroplastem, mitochondrium, wicią, między cytoplazmą i wakuolą.

Na Sympozjum zostały również przedstawione prace dotyczące endosymbiozy i tendencji ewolucyjnych kompartmentacji komórkowej w świetle wyników nowoczesnych badań. Rozważane są zagadnienia cytologicznych aspektów endosymbiozy między organizmem jednokomórkowym a fotosyntetyzującymi prokariotycznymi sinicami określonymi przez Paschera jako cyanelle, stopnia ich integracji fizjologicznej i biochemicznej, morfologii i ultrastruktury cyanelli w porównaniu z odpowiednimi strukturami sinic wolno żyjących i chloroplastów. Na klasycznym materiale *Cyanophora paradoxa* zostały przedstawione wyniki badań porównawczych nad organizacją genomu cyanelli i stopnia ich zależności od organizmu jednokomórkowego — organella czy endosymbiont?

Książka — jakkolwiek prezentuje wyniki badań opartych na materiale glonów — dotyczy zagadnień ogólnobiologicznych. Spotka się z zainteresowaniem badaczy, nauczycieli i zaawansowanych studentów.

Eugenia Pogan

V. I. Grubov: *Opređelitel' sosudistych rastenij Mongolii (s atlasom)*. Leningrad 1982, Nauka. 443 str. Cena 10,30 rbl.

Dla intensywnie rozwijających się w ostatnim 20-leciu badań florystycznych w Mongolii dużym utrudnieniem był brak flory lub chociażby klucza do oznaczania gatunków roślin wyższych występujących na tym terenie. Flora SSSR nie uwzględnia szeregu gatunków centralnoazjatyckich, a nie dokończone jeszcze Rasteniija Central'noj Azii nie uwzględniają szeregu gatunków występujących w północnej Mongolii. Konspekt flory Mongol'skoj Narodnoj Respubliki (Grubov 1955) był dotąd jedynym dziełem dotyczącym całości flory roślin naczyniowych Mongolii. Z czasem jednak stał się niekompletny, mimo szeregu uzupełnień jakie ukazały się z biegiem lat. Stopniowo dochodziły nowe gatunki, a część z podanych początkowo była skreślana, gdyż albo zostały mylnie podane, albo gatunek ulegał likwidacji. Również uzupełnienia wymagały dane dotyczące rozmieszczenia poszczególnych gatunków w Mongolii. W ubiegłym roku ukazał się długo oczekiwany *Opređelitel' sosudistych rastenij Mongolii*. Autor tego dzieła, uczestnik licznych ekspedycji naukowych do Mongolii, jest obecnie najlepszym znawcą flory tego kraju. Opracowanie zostało oparte na bardzo bogatych, gromadzonych od 150 lat materiałach zielnikowych Instytutu Botaniki im. Komarowa AN ZSRR w Leningradzie oraz na własnych notatkach terenowych Autora. Opracowanie najtrudniejszych a przy tym najbogatszych w gatunki grup wyszło spod pióra wybitnych specjalistów (Ul'zichutag i Sančir — *Leguminosae*, Leonova — *Artemisia*). *Opređelitel'* obejmuje 2239 gatunków z 599 rodzajów i 103 rodzin (dla porównania Konspekt flory MNR — 1877 gatunków, 552 rodzaje, 97 rodzin). Są to przeważnie gatunki rodzime, a z roślin obcego pochodzenia uwzględnione zostały jedynie zdziczałe, a z za-

wleczonych chwastów, tylko \pm trwale utrzymujące się na obszarze Mongolii. Dla poszczególnych gatunków podano wymagania siedliskowe oraz ogólne rozmieszczenie w Mongolii. Obok łacińskich nazw gatunków podano również mongolskie, a na końcu książki zamieszczono ich indeksy. Wszystkie synonimy nazw gatunkowych zostały zamieszczone na końcu tekstu. Dla użytkownika wygodniejsze byłoby umieszczenie każdego synonimu na odpowiednim miejscu w tekście, lecz taki układ z pewnością podyktowany był oszczędnością miejsca.

Niezwykle bogata jest strona ikonograficzna książki. Na 144 tabelach przedstawiono rysunki ilustrujące 663 gatunki (całe rośliny lub ich fragmenty zawierające cechy diagnostyczne). Ryciny te wykonane są z niesłychaną starannością i precyzją. Stanowią one wielką pomoc w oznaczaniu. Również dużym ułatwieniem przy korzystaniu z niniejszego dzieła jest umieszczenie na wyklejkach schematycznych rysunków objaśniających rosyjską terminologię z zakresu morfologii kwiatów, kwiatostanów i liści.

Niniejszy klucz został z pewnością z wielką radością powitany przez wszystkich botaników pracujących nad florą Mongolii. Nie jest to jeszcze pełne opracowanie flory, ale z pewnością będzie ono następnym zamierzeniem Autora.

Anna Pacyna

T. N. Lakhanpal, K. G. Mukerji. *Taxonomy of the Indian Myxomycetes*. Bibl. Mycol. tom 78, Vaduz, 1981, J. Cramer.

Jest to jedna z ostatnich, uwzględniająca najwięcej gatunków, monografia śluzowców Indii. Kraj ten jeszcze do niedawna nie miał takiego opracowania. Pierwsza flora śluzowców Indii obejmowała 28 rodzajów i 140 gatunków w pracy Agnihotrudua (1961), autorem kolejnej flory (183 gatunki) jest Thind (1977).

Recenzowana praca zawiera opisy około 300 gatunków. Autorami są pracownicy Uniwersytetu w Simla i Delhi. Książka jest efektem wieloletnich badań w półn.-zach. Indiach w stanie Himaczal (Himacjal Pradeś, 12 lat) i na terytorium związkowym Delhi (6 lat). Stan Himaczal leży w Himalajach, na pow. 55,7 tys. km² i jest bardzo zróżnicowany topograficznie i klimatycznie,

a co za tym idzie i florystycznie: od roślinności tropikalnej i subtropikalnej poprzez umiarkowaną do alepjskiej. Terytorium związkowe Delhi obejmuje powierzchnię 1484 km². Tylko w niewielkiej jego części występuje roślinność naturalna (subtropikalne zarośla i lasy) reszta to pola uprawne, sady i ogrody.

Część wstępna książki składa się z krótkiej historii badań słuźowców w Indiach oraz z rysu geograficznego i ekologicznego badanych terenów. Następnie kolejno omówiono biologię, ekologię, znaczenie słuźowców i ich klasyfikację oraz metody stosowane przy gromadzeniu, opracowywaniu i klasyfikacji badanego materiału.

Zasadniczą część zajmuje przegląd rodzajów i gatunków wraz z kluczami do ich oznaczania. Klucze do gatunków są ułożone dychotomicznie, każdy gatunek jest szczegółowo scharakteryzowany i zilustrowany rysunkiem lub zdjęciem zarodni i elementów mikroskopijnych. Określone jest siedlisko, rozmieszczenie w Indiach, a także rozmieszczenie ogólne. Bardzo dokładne są dane taksonomiczne. Dla każdego gatunku podano bazonim, bogaty zestaw synonimów ze źródłową literaturą oraz miejsce pochodzenia typu.

W Indiach najbogatsza w gatunki jest rodzina *Physaraceae* (77 gatunków) oraz *Didymiaceae* (67), następnie *Stemonitaceae* (47), *Trichiaceae* (44), *Cribariaceae* (21). Najuboższe w gatunki są *Dianemaceae* (2), *Clastodermataceae* i *Echinosteliaceae* (po 3).

Książkę zamyka obszerna bibliografia zawierająca wykaz 309 publikacji.

Bardzo cenne są ilustracje. Na 40 tablicach zamieszczono czarnobiałe fotografie i kreskowe rysunki słuźowców. Ilustracje te nie są niestety najlepszej jakości. Zdjęcia mają często zbyt małe powiększenia, rysunki zaś są dość schematyczne i wykonane nieco za grubą kreską.

Książka dostarcza interesujących informacji o odrębności flory słuźowców Indii. Około 40 gatunków to taksony opisane z Indii przez Agnihotrudua, Thinda, Lakhana i Mukerjia i dotychczas znane wyłącznie z tego obszaru. Wśród pozostałych gatunków odnotowanych w tym kraju jest około 200 taksonów znanych już z Europy. Potwierdza to kosmopolityczny charakter tych organizmów.

Recenzowana monografia stanowi istotny wkład w poznanie flory i rozmieszczenia geograficznego *Myxomycetes* w południowej Azji.

E. W. Jones, A. J. Harrington: *The hepatics of Sierra Leone and Ghana*. Bulletin of the British Museum (Natural History), Botany Series Vol. 11 No. 3, ss. 215—289. Miękka opr., format 18.7×24.7 cm, London, 1983. ISSN 0068-2292

W przeciwieństwie do flory wątrobowców Afryki Południowej czy Wschodniej, flora wątrobowców Afryki Zachodniej należy do bardzo słabo poznanych, zarówno od strony taksonomicznej jak i florystycznej. Nieliczne i raczej stare prace florystyczne Mittena, Pearsona, Vanden Berghena i Tixiera są jedynymi z tego olbrzymiego obszaru i niestety dostarczają one tylko fragmentarycznych danych. Z tym większą więc uwagą należy powitać niniejsze florystyczne opracowanie hepaticoflory Sierra Leone i Ghany, wypełniające w pewnej mierze tę dotkliwą lukę w znajomości flory wątrobowców Afryki.

Praca oparta jest niemalże w całości na oryginalnych materiałach zebranych przez samych autorów, przy czym w miarę możliwości były weryfikowane także stare kolekcje, głównie z British Museum (Natural History). Pierwszy z autorów nie wymaga specjalnej rekomendacji. E. W. Jones jest jednym z najwybitniejszych znawców wątrobowców afrykańskich i poświęcił im w ostatnim trzydziestolecu dziesiątki rozpraw taksonomicznych. Tym samym jest to najlepsza gwarancja wartości i dokładności tej pracy.

W krótkim wstępie autorzy opisują główne rysy szaty roślinnej Ghany i Sierra Leone i charakteryzują hepaticoflorę przewodnich formacji roślinnych. Podany jest tu również szczegółowy wykaz wszystkich przebadanych stanowisk w obu krajach. Podstawową część pracy wypełnia alfabetyczny wykaz wszystkich gatunków wątrobowców stwierdzonych w badanym terenie. W sumie jest ich 178, przy czym wspólnych dla obu krajów jest 95 gatunków, natomiast 44 gatunki znaleziono tylko w Sierra Leone, a 39 gatunków stwierdzono tylko w Ghanie. E. W. Jones opisał dwa nowe gatunki (*Cololejeunea calcarata* i *Drepanolejeunea ankasica*) z Ghany oraz jeden (*Lejeunea lomana*) ze Sierra Leone. Szereg gatunków opisanych dawniej przez Mittena, Stephaniego, Pearsona i Arnella zostało zredukowanych do synonimów. Bardzo wartościowe i użyteczne zarazem są obszerne i wyczerpujące dane odnośnie do rozmieszczenia geograficznego i ekologii każdego z omawianych gatunków w Afryce, uzupełnione niekiedy inte-

resującym komentarzem taksonomicznym. Pod tym względem jest to raczej unikatowa praca w całej afrykańskiej literaturze hepatikologicznej i na tym w zasadzie polega jej główna wartość, poza, oczywiście dostarczeniem podstawowych informacji o rozmieszczeniu poszczególnych gatunków w dwóch krajach Afryki Zachodniej.

Ryszard Ochyra

Wim D. Margadant, Heinjo During: *Beknopte flora van Nederlandse — Bland- en Levermossen*. ss. 515, ryc. 68. Format 12×19 cm, miękka oprawa. Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, Thieme—Zutphen, 1982. Cena — 75 DFL ISBN 90-03-97365-2

Jest to pierwsza od czasów Garjeanne'a z początku naszego stulecia pełna flora mchów i wątrobowców Holandii. Stanowi ona zarazem uzupełnienie do wydanych niedawno przez J. Landwehra znakomych atlasów holenderskich mchów i wątrobowców¹.

Bardzo krótka część wstępna ma na celu zapoznanie użytkowników, zwłaszcza początkujących adeptów briologii, z podstawowymi informacjami dotyczącymi budowy, taksonomii, nomenklatury, ekologii i geografii mszaków jak też zawiera wiele praktycznych rad dotyczących zbierania i oznaczania mszaków. Interesujący i bardzo pożyteczny zarazem jest przegląd najważniejszych flor, opracowań ikonograficznych, podręczników i specjalistycznych czasopism briologicznych.

Główną część książki wypełniają klucze do oznaczania gatunków i rodzajów. Opisy rodzajów są bardzo krótkie, natomiast opisy gatunków zawarte są w obszernych tezach i antytezach kluczy. Ryciny są bardzo schematyczne, ale w tym względzie użytkownicy mogą zawsze sięgać po znakomite „Atlasy” J. Landwehra, za-

wierające pełną ikonografię każdego gatunku rosnącego w Holandii.

Nazewnictwo jest w najwyższym stopniu poprawne, czemu nie trzeba się specjalnie dziwić, jako że pierwszy z autorów jest współautorem monumentalnego *Index Muscorum* i jednym z najlepszych znawców problemów nomenklatury. Dla taksonomów interesujące będą zapewne nowości nomenklatoryczne i taksonomiczne. Jest ich w sumie niewiele ale za to bardzo ważne. Dla zwolenników szerszego ujęcia taksonów w rodzaju *Plagiomnium* zaszyfalizować trzeba, że autorzy utworzyli nowe kombinacje *Plagiomnium affine* (Bland.) T. Kop. var. *elatum* (B. S. G.) Marg. et During oraz *P. a.* var. *rugicum* (Laur.) Marg. et During. Niestety błędna jest nowa kombinacja, powstała zapewne przez przeoczenie, *Plagiomnium punctatum* (Hedw.) T. Kop. var. *elatum* (Schimp.) Marg. et During. W rzeczywistości takson ten odnosi się do *Rhizomnium* i faktycznie w ten sposób jest cytowany w tekście.

Bardzo ważne jest nowe, oryginalne ujęcie gatunków z grupy *Bryum radiculosum* Brid. (= *B. erythrocarpum* Schwaegr.). Liczne gatunki z tej grupy, opisane na podstawie cech rozmnożeń chwytниковych zostały potraktowane przez autorów jako taksony niższej rangi w obrębie *B. radiculosum*: *B. r.* subsp. *klingsgraffii* (Schimp.) Marg. et During, *B. r.* var. *rubens* (Mitt.) Marg. et During i *B. r.* fo. *violaceum* (Crundw. et Nyh.) Marg. et During. Dziwić tu może jedynie nadanie różnych rang taksonom, które faktycznie wyróżnione zostały na podstawie mniej więcej równorzędnych cech. Autorzy uważali również wreszcie nazwę rodziny *Thamnobryaceae*.

Sama książka jest wydana bardzo starannie i estetycznie, a jej niewielkie, kieszonkowe rozmiary pozwalają być także na używanie jej w terenie. Ucieszy ona z całą pewnością liczne rzesze briologów w Holandii, zwłaszcza amatorów. Dla briologów z innych krajów jej znaczenie polegać będzie głównie na dostarczeniu wiadomości o rozmieszczeniu poszczególnych gatunków na terenie Holandii.

Ryszard Ochyra

¹ Patrz Wiadomości Botaniczne 27(2): 165—166 (1983).